

УДК 336.711.65

Савлук М. І.

доктор економічних наук, професор, професор-консультант кафедри банківської справи
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", Київ, Україна,
olenabregeda@gmail.com

ПРО МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Mykhailo Savluk

Dr. Sc. (Economics), Professor, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman",
Kyiv, Ukraine, olenabregeda@gmail.com

ABOUT THE POSSIBLE CONSEQUENCES OF CRYPTOCURRENCY LEGALIZATION IN UKRAINE

JEL classification: E42, F33, F65.

Савлук М. І.

доктор экономических наук, профессор, профессор-консультант кафедры банковского дела
ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

О ВОЗМОЖНЫХ ПОСЛЕДСТВИЯХ ЛЕГАЛИЗАЦИИ КРИПТОВАЛЮТЫ В УКРАИНЕ

Проблема легалізації криптовалюти в Україні надзвичайно складна та загрозлива для перспектив національної економіки й суспільства загалом, тож її розв'язання потребує високої відповідальності як від науковців, так і від органів державного управління. Сьогодні ми не можемо однозначно сказати легалізації криптовалюти "так" чи "ні".

З одного боку, в Україні утворилася велика прірва між рівнями технологічного розвитку базових галузей економіки та ІТ-сфери, а також між заможними й незаможними верствами населення, в тому числі щодо комп'ютерної грамотності, внаслідок чого користування криптовалютою виявиться недоступним більшості громадян. Виходить, що ми легалізуємо її в інтересах лише першої, невеликої частини суспільства. Розуміння цього повинне стримувати нас від такого кроку.

З другого боку, Україна має великий потенціал, передусім інтелектуальний, і запровадження криптовалюти розширить можливості для його подальшого розвитку. Зазначене підштовхує нас до легалізації криптовалюти.

То де ж істина? Очевидно, посередині, між "так" і "ні". Щоб знайти середину, потрібно ґрунтовно вивчити якісні властивості цього феномену та його здатність виконувати роль грошей краще, ніж їх традиційні носії – готівкові й депозитні. Слід відкинути суто технічні чи організаційні аргументи та зосередитися виключно на економічних, фінансових і правових.

Для того щоб правильно та повно визначити переваги й недоліки криптовалюти, варто розглядати її як самостійний вид грошей, альтернативний

© Савлук М. І., 2017

традиційним (державним) у певній країні (гривні, долару, євро тощо), здатний виконувати щонайменше дві функції – засобу нагромадження вартості та засобу обігу. І якщо криптовалюта сьогодні не виконує функції засобу обліку, обов’язкової для грошей, то це лише питання часу: тільки-но платежі біткойнами набудуть поширення, з’являться ціни в цій валюті.

Розпочнемо з переваг криптовалюти (порівняно з традиційними валютами). Для цього звернемося до аргументів, наведених у статті “Е-готівка 2.0”, опублікованій у авторитетному журналі “Економіст” 19 лютого 2000 р. Зауваживши про хронічне банкрутство фірм, котрі займалися в 1990-і роки створенням е-грошей, автори зазначили, що не минає й тижня, щоб нові сміливці – зазвичай американці – не повідомили про нову форму електронних грошей. Що саме не задовольняло в нових е-грошах їх замовників? Хоча в статті нема конкретної відповіді на це питання, зрозуміло, що йшлося про три “конструктивні недоробки”: 1) недостатні анонімність і приватність (не вдавалося повністю приховати, кому і скільки їх належить, хто, кому й за що платить та що й за якою ціною купляє); 2) недостатню ліквідність (збереження чималих затрат і ускладнень при конвертації е-грошей у традиційну валюту); 3) недостатню економію від запровадження е-валюти для емітентів і торговців (у зв’язку з великими капітальними витратами на створення інфраструктури).

Хто ті замовники, котрих не влаштовували такі конструктивні недоробки е-грошей? У статті їх об’єднано в три групи: користувачі (тобто власники, платники); торговці, продавці товарів і послуг; емітенти (виробники е-валюти). Є підстави вважати, що й нині саме ці групи економічних суб’єктів виступають основними замовниками криптовалюти. А їхні активні дії з включення криптовалюти в обіг по всьому світу вказують на те, що цей варіант е-грошей позбавлений будь-яких конструктивних недоліків та повністю відповідає їхнім запитам, отже, вони можуть бути ідеальним грошовим носієм.

Цікаво, що всі замовники ідеальних грошей належать до приватно-комерційного сектору економіки і їхні вимоги до якості грошей базуються на матеріальних інтересах. Саме критерій вигоди обмежив вимоги замовників та пошуки розробників лише трьома якісними характеристиками, такими як:

- повна анонімність і приватність завдяки збереженню криптовалюти в пам’яті власних комп’ютерів;
- висока ліквідність, забезпечена їх обігом тільки каналами комп’ютерних систем, без будь-яких посередників;
- максимальна дешевизна внаслідок децентралізації емісії й відсутності комісії.

Слід наголосити, що ні в зазначеній фаховій статті, ні в публікаціях сучасних захисників криптовалюти не згадується ще один економічний суб’єкт – держава, котра не лише формує свої великі грошові потоки, а й управляє всією монетарною сферою країни, взявши на себе відповідальність за стабільність традиційних (державних) грошей. У держави свої вимоги до грошей, відмінні від тих, які висувають суб’єкти приватно-комерційного сектору. Для неї важливо, щоб гроші були керованими, однорідними, подільними, надійними, а для цього вони повинні емітуватися з єдиного центру та під контролем уряду.

З огляду на викладене, питання легалізації криптовалюти в Україні має вирішуватися з позицій її впливу на інтереси держави, а через неї – всього суспільства, й лише потім – інтереси приватно-комерційного сектору. Щодо вигоди від легалізації криптовалюти для цього сектору в більшості науковців сумніву не виникає. Занепокоєння викликає її негативний вплив на інтереси держави. Саме наявність каналів такого впливу та його ступінь потрібно враховувати при визначенні доцільності й масштабів легалізації криптовалюти в Україні.

Завдяки майже повній анонімності й приватності криптовалюта здатна вільно обходити будь-які заборони та обмеження щодо грошових операцій і потоків, що відкриває додаткові можливості переведення економіки в “тінь” із усіма негативними наслідками для суспільства. Важко уявити, як можна буде організувати за наявності криптовалюти боротьбу із фінансуванням тероризму, торгівлею наркотиками і зброєю, корупцією, ухилянням від сплати податків та іншими антисуспільними діями. Чи не в цьому вбачають захисники криптовалюти її вигідність для бізнесу?

Серйозну загрозу державним інтересам становить її легалізація також у зв’язку з витісненням нею гривні зі сфери функціонування передусім великого й середнього бізнесу. По-перше, буде зменшуватися частка ВВП, котра обслуговуватиметься гривнею, що призведе до зниження попиту на національну грошову одиницю, витіснення її із запасів на товарні ринки, де вона почне знецінюватися, тобто прискориться інфляція. По-друге, падіння попиту на гривневу валюту позбавить Національний банк України можливості випускати додаткову її масу в обіг і формувати емісійний дохід як основне внутрішнє джерело створення фінансових ресурсів країни. По-третє, в державі спостерігатиметься паралельний обіг трьох валют: гривні, долара США та криптовалюти. Постає потреба в конвертації однієї валюти в іншу, а їхні ринкові курси постійно змінюватимуться під впливом багатьох чинників, у т. ч. зовнішніх. Усе це істотно ускладнить управління грошовими потоками на рівні держави, окремих корпорацій і навіть домогосподарств та, відповідно, помітно звузить можливості НБУ як органу монетарного регулювання економіки.

Легалізація криптовалюти негативно позначиться й на діяльності комерційних банків. Якщо суб’єкти великого та середнього бізнесу повністю перейдуть на цифрові гроші, то більше не потребуватимуть депозитних послуг банків, а також розрахунково-касових і кредитних. Відповідні операції власники криптовалюти проводитимуть без посередників, переміщуючи необхідні суми криптовалюти каналами комп’ютерних систем. Як наслідок, істотно звузиться економічна база для ефективного функціонування банків, і вони змушені будуть або закритись, або теж переходити на криптовалюту, насамперед на її виробництво, котре стане чи не єдиним джерелом їхніх доходів. Таким чином банки перестануть бути ними в сучасному розумінні цього слова.

Досить загрозливим виглядає вплив легалізації криптовалюти й на фіскальну систему країни, насамперед через розширення сфери тіньової діяльності користувачів криптовалюти та зменшення бази для оподаткування, що

посилить розбалансованість державного бюджету. Крім того, зниження емісійного доходу НБУ обмежить його можливості кредитувати уряд на потреби монетизації бюджетного дефіциту, що спричинить прискорене зростання зовнішнього боргу держави із серйозними негативними наслідками для майбутнього України.

Легалізація криптовалюти може помітно загальмувати інвестиційні процеси в економіці, зокрема через подальше послаблення державного контролю відпливу капіталу з України, а також ускладнення механізмів трансформації заощаджень у інвестиції, що були сформовані в межах традиційної банківської діяльності та фінансових ринків. Більше того, оскільки криптовалюта не пов'язується з комісією, втрачається процентний дохід, котрий є ефективним інструментом стимулювання заощаджень як інвестиційного ресурсу.

Відсутність процентного доходу від криптовалюти не означає повної відсутності мотиву вигоди від її накопичення. Таку вигоду дає підвищення її курсу на валютному ринку, що робить криптовалюту зручним спекулятивним інструментом. Щоб одержати максимум доходу від криптовалюти, спекулянти (й не тільки українські) будуть постійно підвищувати/знижувати її курс, що негативно позначатиметься на стабільності гривні та всього внутрішнього ринку.

Перелічені неоднозначні наслідки офіційного впровадження криптовалюти дають підстави для її диференційованої легалізації в Україні, що передбачає цілковиту заборону використання криптовалюти для оплати товарів і послуг та інших зобов'язань на внутрішньому ринку, де вона може конкурувати з гривнею та витіснити її з обороту, внаслідок чого остання повністю знеціниться. Водночас як засіб накопичення вартості криптовалюта може конкурувати переважно з долларом США, тоді вона безпосередньо не впливатиме на гривню. Таким чином, для цілей нагромадження криптовалюту можна легалізувати, але попередити її власників про те, що держава не надає жодних гарантій. Те саме можна сказати про функцію світових грошей, у виконанні котрої криптовалюта конкуруватиме з долларом та іншими резервними валютами.

Оскільки криптовалюта не входить до золотовалютного портфеля НБУ, державі вигідно, щоби платежі за імпортні товари здійснювалися в ній, а за вітчизняні товари, які йдуть на експорт, – у резервних валютах (доларі, євро). Відповідно, доцільно дозволити платежі в криптовалюті за імпорт і заборонити за експорт. За такого підходу українські юридичні особи зможуть (за наявності ліцензії) емітувати криптовалюту із зобов'язанням використовувати її на умовах, передбачених у законодавчих актах.

Наведені міркування та пропозиції набудуть реального змісту в разі, якщо криптовалюта виявиться життєздатною, перспективною, порівняно стабільною. В протилежному випадку криптовалюта швидко обвалиться, а її власники зазнають величезних втрат. Адже жодних гарантій і активів за нею немає, крім ефемерної довіри до віртуального пулу емітентів.